

„Laat ze door mij niet beëhaamd worden“.

Laat ze door mij niet beëhaamd worden, die U verachten, o HEERE, HEERE der heerschen; laat ze door mij niet te schanden worden, die U zoeken, o God Israels.

Psalm 69: 7.

Een eenzame schildwacht draagt in oorlogs tijd, op zijn vooruit geschoven post, een zware verantwoordelijkheid, want slaapt hij in of laat hij zich verschenken, dan kan heel 't leger schade lijden. Maar juist die zware verantwoordelijkheid prikkelt dan ook zozeer de veerkracht en verhoogt in die mate de waaksaamheid, dat in oorlogstijd, eenmaal op het slagveld, slag op slag, anders heel gewone burgers in helden worden omgetoerd.

Er ligt hierin iets wonders. Neem diezelfde miliciens drie, vier maanden te voren, toen ze nog rustig in hun dagelijkse arbeid waren, en ge vindt ze gemakzuchtig, bang zoals men zegt voor koud water, en bij het enkele zien van bloed huiverend. Maar opgeroepen, opnieuw gewapend, met den troep uitgetrokken en voor den vijand staande, dan overvalt hun eerst wel een klein rillerig koorstje, doch dat na het eerste salvo-vuur over is; en dan ziet ge, hoe eerst zoo stille burgers plotseling in heel andere personen zijn omgesmet, om hun leven niet meer geven, met het hoofd recht overeind tusschen de voorbijjaannde kogels staan, en na twee, drie weken wechens, als oude geharde soldaten alles aandurven en voor niets teruggaan.

En bij de krijgsknechten des Heeren ging het juist evenzoo.

De discipelen van Jezus waten eenvoudige visschers en vergeten burgers geweest, en in alle steden en dorpen waren de eerste Christenen levenslang nooit anders dan „stille in den lande“, die zelfs het openbare leven er schuwden en moden, dan minderen en zochten. Maar nauwelijks zijn diezelfde stille personen tot Christus bekeerd, of ze treden op naar buiten, ze spreken en getuigen in steeds breder kring, en valt men hen aan, dan verweren ze zich met een durf en een kracht, die niemand achter die jonge mannen en vrouwen zou gezocht hebben. Zelfs gaat die verheffing van heel hnn existentie zoover, dat ze in het worstelperk niet voor de wilde dieren terugdeinzen, den matelaarsdood er zoeken dan ontwijken, en tegenover hun rechtens en beulen een helden-natuur openbaren, die nog in de herinnering verbaast.

Zoo was het in de eerste eeuw, en zoo kwam het telkens ook in later eeuwen uit, zoo dikwijls de strijd weer het ontzettend karakter van bloedige vervolging aannam. Zestien eeuwen later in de dagen der Reformatie zag men het evenzoo, en ons martelaarsboek getuigt van nieuwe heldendeden. En nu nog in onze dagen is er geen zendingstijd waarop vervolging uitbreekt, of het verhaal dat ons bereikt, toont, dat dezelfde geloofmoed en bereidwilligheid om voor Jezus te sterven, nog even krachtigdag in de harten opwaakt.

En al zoudt ge, aan u zelve denkend, allicht met zelfbeschaming u zelve aanklagen, dat toch gij daartoe niet in staat zoudt zijn, in de ure des gevaars zou dit vermoedelijk ook bij u heel anders uitkomen.

In de ure des gevaars vaart een dusver ongekende genade in den waarachtig geloovige, en wordt het lam een leeuw.

Leert nu de historie van elken oorlog, dat eenmaal in den krijg, de stille in den lande een held wordt, en in de ure der vervolging de anders zich terugtrekkende geloovige zijn leven voor niets rekent, ja, schittert door moed en veerkracht, dan vraagt ge u toch af, vanwaar dit komt.

Genade alleen werkt het martelaarschap, zeer zeker, maar als ge bij den Japanischen soldaat denzelfden heldenaard niet opwaken, dan voelt ge toch, dat het wijzen op de genade hier de zaak niet uitput. Genade voorzeker, maar die genade moet dan toch iets in onze menselijke natuur vinden, waarvan ze zich als instrument bedient; en dat iets is nu juist dat diep insnijdende besef van dure verantwoordelijkheid, dat in zulke oogenblikken van strijd en gevaar ieders consciëntie aangrijpt.

Die eenzame schildwacht weet: „Als ik inslaap of niet oppas, kan de zaak van mijn land verloren zijn!“ En dat besef vertienvoudigt zijn kracht. Hij, de anders vergetene en niet meeltellende jonge man, voelt zich opeens een persoon van gewicht geworden. Hij voelt wat er aan zijn doen en laten hangt. Hij doorloft 't klaar, dat hij, wat er ook van kome, ja, al kost het hem zijn leven, zijn plicht heeft te doen. Hij weet, dat hij elk oogenblik door een schot vallen en de eeuwigheid in kan gaan. En dat alles te saam maakt van hem opeens een heel ander man, wekt in hem een kracht op die daver slimmerde, en geeft hem een doorzicht en een weten hoe te doen, als hem anders geheel vreemd was.

Het is deze menselijke trek nu, die ook in de martelaren gewerkt heeft, en waarvan de genade zich als voortguit bedient heeft, om de martelaarskroon door alle eeuwen te doen schitteren.

Wondere geloofsklaarheid; verknoctheid van heel de ziel aan Jezus, alsof men hem voor zich zag; gevoel hoe lat bezwijken de zake Gods in het oog van den tegenstander te schande zou maken; ja, een besef alsof de eere van Christus en heel de toekomst van het Godsrijk aan zijn standhouden op dat oogenblik hing; aldus zijn de gewaarwordingen en de rijskrachten geweest, die den martelaarsgeest inbliezen.

Maar nu staat 't nog hooger, als diezelfde gewaarwordingen ons ook dan bezelen en ook dan ons leven richten, als in *gewone* dagen de eere Christi, en de zaak van het koninkrijk, en de naam van het volk des Heeren, tegenover de wederpartijders moet worden hoog gehouden.

En juist tegen dien eisch van het Christelijk leven wordt zoo gedachteloos en roekeloos keer op keer gezondigd, en, erger nog, gezondigd zonder dat men er weet of berouw van heeft. Aan David hing ook de zake Gods. Niet alleen toen hij tegenover Goliath stond of de Edomieten versloeg, maar evenzoo in *gewone* dagen. En nu zijn er ook in Davids leven oogenblikken van onverkleerbare inzinking geweest, dat hij zijn God vergat en diep viel.

Maar wat kwam dan bij David dadelijk uit? Dit, dat hij dan niet enkel bad om vergeving en weer vrede bij zijn God zocht, maar dat steeds sterk bij hem de band aan zijn volk op den voorgrond trad, en dat hij verteed werd door den angst, dat *zijn volk*, dat het volk en de zaak des Heeren, om zijn zonden lijden

zou. Zoo heette het in Psalm 51: „*Dot Slon wel, laat om mijn zwaren val uw goedheid niet van zijne burgers wijken*“. En sterker nog in Psalm 69: „*Beëhaamd door mij de stille hope niet van hen die U, o Heere, verwachten*“. En verder: „*Met mij verging hun hoop, o Israels God; mijn aanschijn is bedekt met schand*“ en spot; helaas, wat heb ik stof tot bitter klagen!

En dit besef, dit gevoel nu, dat ieder onzer in heel zijn leven en optreden, voor nu en voor het nageslacht, voor al 't volk, voor de zake Christi, voor de eere van 't Heeren naam verantwoordelijk staat, is een van de heerlijste krachten, die de gemeente beveiligen, en ook u van zonde afhouden en tot bezielend geloofs-betoon bekwaren kan.

Let er maar eens op, hoe dit gevoel van verantwoordelijkheid voor heel den kring waartoe men behoort, bij kleine groepen veel sterker prikkelt dan bij groote groepen. Wie voor Jezus kiest, is van dat oogenblik af een persoon op wie gelet wordt. Blijkt hij nu in belijdenis en wandel trouw en eijlijk te staan, dan gaat er een renke van hem uit, die de eere van Christus verhoogt. Maar ook, blijkt 't ongekeerd, en valt er op hem aan te merken, dan valt heel zijn omgeving over hem heen, niet om hem, maar om in hem de zaak des Heeren te verguisen.

En dat voelt het volk, en daarom draagt het over de ontzout der medebelijdens zoo bitter harteleed.

En toch gaat het bijna als regel door, dat diezelfde personen, die in *buitengewone* toestanden, in oogenblikken van spanning en gevaar, wonderen van trouw doen, in *gewone* dagen vaak ergernis geven door hun ontzout, lafheid en onheilich bestaan.

Bevreemden kan dit niet.

Er is veel hooger zielekracht vereischt, om in het gewone leven, van jaar tot jaar, trouw te blijven, dan om die trouw te betoonen in een enkel hachlijk oogenblik, dat heel uw ziels-leven spaant.

Trouw en volharding in den stillen gang van plichtsbetrachting mist den prikkel van de hooge spanning der ziel, die de ure des gevaars juist met zich brengt. Hoog staan onze martelaren; maar er zijn vrouwen en mannen, die in het gewone leven, zonder dat de wereld er van hoort, niet zelden veel edeler en hooger geestkracht ontwikkelen dan ooit een martelaar dit kon. Bij den martelaar is het een opkomen van heel het kapitaal van zijn geestkracht in één oogenblik; bij den in stilheid getrouwen belijder is het een, jaar in jaar uit, voeden van de bestendige kracht, die hem trouw aan zijn God en zijn volk doet blijven.

Tijden en jaren van stille rust zijn juist daarom voor het volk des Heeren zoo gevaarlijk. Rust roest, en ook de geloofskracht krimpt in die rustige dagen zoo vaak in. Ge houdt op voor het volk des Heeren te voelen, ge leeft uw eigen leven en rekent met de gevolgen voor de zaak des Heeren niet. Ge zijt krijgsman in vredesarnizoen geworden, en kent daarom de hooge spanning van den eenzamen schildwacht niet meer.

En intusschen let de wereld op u en bespiedt u met arendsoogen, en elken keer dat ge uitglijft of u zwak aanstelt, geniet ze in uw onheilge machtsloosheid, en dan is het om u dat de zaak des Heeren en de zaak van zijn volk gelasterd wordt.

En daarom is het zoo dringend noodzakelijk, dat het besef, het gevoel van medeverantwoordelijkheid voor den Naam des Heeren en voor de zaak van zijn volk, bij heel de gemeente voortdurend weer opgewekt en levendig wordt gehouden.

Want dit is nog niet het ergste, dat ge door uit te glijden de zaak des Heeren in discrediët brengt, maar dat ge, hier niets voor gevoelend, zelfs de bede nooit naar uw lippen voelt dringen: *Laat ze door mij niet beëhaamd worden, o Heere, die U verwachten!*

Amsterdam, 7 April 1905.

Onze nieuwe hoogleeraar.

Directeuren der Vrije Universiteit hebben j.l. Dinsdag op voordracht van Curatoren Dr. C. van Gelderen, die dusver lector was, benoemd tot gewoon hoogleeraar in de Semitische taal en letterkunde.

Deze benoeming kwam zeker niet onverwacht. Reeds bij de aanstelling van Dr. Van Gelderen tot lector leefde de hoop, dat men in dezen jeugdigen geleerde een man zou hebben, die straks den nog altoos vacante kathedraal voor het Hebreeuwsch zou kunnen innemen. Na het vertrek van Prof. Dillow was diens plaats nog altoos niet vervuld en werd zijn arbeid door andere hoogleeraren waargenomen. Maar hoe dankbaar deze hulpdienst aanvaard werd, toch was reeds lang uitgezien naar een man, die aan deze studien zich geheel wilde wijden. En nu Dr. Van Gelderen als lector toonde voor deze taak opgewassen te zijn, hebben Directeuren niet geaarzeld hem te benoemen.

Het aantal hoogleeraren in de literarische faculteit is daarmede tot drie gestegen. Al is zeer zeker het normale getal hiermede nog niet bereikt, toch geeft deze uitbreiding hope, dat de Vrije Universiteit allengs in kracht toeneemen zal.

Van het volk, dat de Vrije Universiteit lief heeft, zullen daardoor zwaardere offers gevraagd worden. Uitbreiding van het aantal professoren eischt vermeerdering van inkomsten. Maar wij twijfelen niet of de stijging, die in den laatste tijd in collecten, contributien en gaven merkbaar is, zal doorgaan. Nu de Vrije Universiteit breder haar vleugels kan uitslaan, zal de liefde voor haar vermeerderen en de overvaardigheid toeneemen.

Kerkelijke moties.

Nu men in den jongsten tijd in onze kerkelijke bladen telkens leest van moties door kerkeraden aangenomen om hun goed- of afkeuring over personen en handelingen uit te spreken en dit oordeel ter kennis van het publiek te brengen, mag de vraag niet onderdrukt, of dit de juiste kerkrechtelijke weg is.

Dat men in politieke en andere vereenigingen in het aannemen van zulke moties een welkom middel begroet om de publieke opinie te beaarden, is te begrijpen. Zulke

vereeningen hebben op zich zelf geen de minste macht; ze kunnen niet handelend optreden; geen andere uitweg staat haar dus open dan een beroep op de vierschaar van de publieke consciëntie.

Maar een kerkeraad is niet een vereeniging met een propagandistisch doel, maar een regeerend college. Hij beschikt over de macht der sleutelen, kan bestraffen en censureren en des noodig de zaak aanhangig maken bij de meerdere vergaderingen, wanneer het een belang van alle kerken geldt. Wanneer een kerkeraad, in plaats van gebruik te maken van deze wettige hem ten dienste staande middelen, daarentegen zijn kracht gaat zoeken in moties, dan verzwakt hij niet alleen zijn eigen prestige, maar slaat een weg in, die voor het kerkelijk leven niet zonder gevaar is.

Dit gevaar is tweeledig. Vooreerst, dat zulk een handeling door een kerkeraad allicht andere kerkeraden, die van tegenovergesteld gevoelen zijn, uitlokt om ook hun sympathie wereldkundig te maken. Men denke zich slechts in, wat er van ons kerkelijk leven worden zou, wanneer al onze kerkeraden eens behoefte gevoelen gingen om bij elk voorkomend geschil met ingezonden moties onze kerkelijke bladen te overstromen, om te verstaan tot welke onhoudbare toestanden dit leiden zou.

Maar veel ernstiger is onze tweede bedenking, dat men alsoo op de publieke markt brengt, wat binnenskamers behoort afgehandeld te worden. We leven nu eenmaal in een land, waar al wat onze Gereformeerde kerken gram is, met arendsoogen op ons kerkelijk leven let. De gretigheid waarmede de liberale pers al zulke berichten over neemt, kan wel het best doen zien, dat daardoor aan onze kerkelijke eere afbreuk wordt gedaan. En wie den goeden naam onzer kerken lief heeft, zal reeds daarom zich onthouden van door publiek gemaakte moties stof tot leedvermaak aan de buiten-wacht te geven.

Is dat juist?

Naar aanleiding van hetgeen we over de verhooging der subsidieën tractementen in verband met de subsideering van het Christelijk onderwijs schreven, zond het bestuur van de Unie van Christelijke onderwijzers en onderwijzers in Nederland, ons het volgende protest:

M. d. R.

Het zij ondergeteekenden, vertegenwoordigende het H.B. van de „Unie v. Chr. Oad., enz.“, vergund, naar aanleiding van „onze predikants tractementen“, in 't nummer van 26 Maart j.l. een enkele opmerking te maken. Met instemming hebben wij het overgenomen stukje uit *Hollandia* gelezen en veel van wat de *Heraut* er verder aan toevoegt over de lage predikants tractementen onderschrijven zij van harte. Tegen het slot evenwel zij het hun grootoorloof bedenking in te brengen. De verhoogde Rijkssubsidie, die straks voor onze scholen verwacht wordt, is bestemd om het Christelijk onderwijs ten goede te komen, in casu de school met alles wat haar belangt en den onderwijzers. Beiden, scholen zowel als onderwijzers, hebben zich reeds te lang in financiële moeilijkheden bevonden tot schade van het onderwijs, dan dat het wenschelijk zou kunnen gescht worden, verbetering der predikants tractementen in verband te brengen met de verhoogde Rijkssubsidie. Bovendien, de bedoeling van den wetgever is geen andere, dan het gesubsidieerd bijzonder onderwijs in minder ongunstige conditie te plaatsen ten opzichte van het openbaar onderwijs.

Met dank voor de plaatsing, Hoogachtend, Uw dw. dur., G. IJEMA, Voorz., A. VOORKEIPS JZN., Secr., Amsterdam, 27 Maart 1905.

Wanneer door ons geschreven was, dat het geld, dat door de vermeerderde rijks-subsidie loskomt, uitsluitend dienst moest doen voor verbetering der predikants tractementen, dan zou de opmerking juist zijn.

Opgewijfeld is het waar, dat niet alleen voor de tractementen onzer onderwijzers, maar ook voor de leermiddelen, de inrichting van het schoolgebouw enz. meer geld behoort te worden uitgegeven, om de concurrentie met het openbaar onderwijs te kunnen volhouden. Dat de rijkssubsidie in de eerste plaats daartoe moet medewerken, spreekt van zelf.

Maar het bestuur van de Unie vergeet o. i. te zeer, dat dit nooit het *enige* doel van den wetgever is geweest. Uitdrukkelijk is telkens uitgesproken, dat het hier ging niet om een afgedeelde gave van het Rijk, maar om *rechtvaardigheid*. Terwijl degenen, die van de openbare school gebruik maken, zoo goed als niets te betalen hebben, was het een krenking van het recht, dat de voorstanders van het bijzonder onderwijs door de belasting te zorgen hadden voor de instandhouding van de openbare school. En bovendien uit eigen middelen de Christelijke school hadden te onderhouden. Daarmede werd op een goed deel van ons volk een financiële druk gelegd, die vooral voor den minderen man veel te zwaar was.

Uit dat oogpunt heeft en de wet Mackay en de wet Borgesius en de thans behandelde onderwijssnovele getracht verbetering aan te brengen. Het motief van de *billijkheid* stond bij den wetgever op den voorgrond. De financiële druk moest kerkelijk worden verdeeld.

Waar dank zij de rijkssubsidie elk jaar een zoo aanzienlijk bedrag op de schoolkosten kan uitgespaard worden, daar wordt de financiële draagkracht van ons Christen-volk sterker, en kan van de overvaardigheid op ander gebied dus meer gevraagd worden. Dat was alleen onze bedoeling, en wij gelooven, dat ook het bestuur van de Unie er niet anders over oordeelen zal.

Of meent het bestuur soms, dat de totaal-som, die thans door de rijkssubsidie wordt

uitgespaard, uitsluitend dienst zal moeten doen om de tractementen der onderwijzers te verhoogen? Hun tractement zou dan volgens deze berekening verdubbeld moeten worden. En hoe gaarne wij ook aan onze Christelijke onderwijzers verbetering van salaris toewenschen, wij gelooven dat naar behouding van wat de predikanten ontvangen, daarmede de grens der billijkheid toch overschreden zou zijn.

Art. 36.

De *Gereformeerde Kerk* heeft nog altoos nagelaten haar lezers mee te deelen, welk een onjuiste voorstelling ze van het bekende rapport der deputaten gaf. Afgaande op een korte recensie in de *Bazuin*, zonder het stuk zelf te hebben ingezien, verweet ze deputaten nagelaten te hebben, wat zij juist wel hadden gedaan. En toen onze redactie de *Gereformeerde Kerk* op deze vergissing wees, bewaarde ze het stilzwijgen. Zouden we nog bij de redactie er op mogen aandringen, dat ze haar lezers beter inlicht?

Prof. H. Vissercher te Utrecht, die in het *Gereformeerde Weekblad* eveneens het rapport bespreekt, heeft althans de publicatie van het rapport afgewacht. Aan den wensch van de *Heraut*, dat de Gereformeerde broeders in de Hervormde Kerk over dit rapport hun oordeel zouden uitspreken, wordt door hem voldaan. Na eerst meegedeeld te hebben, hoe het gravamen tegen Art. 36 op de Synode te Middelburg is ingediend, gaat hij aldus voort:

Doch het gevraagde rapport werd noch op de Synode te Groningen in 1899, noch op die te Arnhem in 1903 ingediend. Zelfs bleek het noodig nieuwe deputaten te benoemen en dezen een nieuw en beperkt mandaat te geven. Dit beperkt mandaat sloot in zich, dat van het hooren der buitenlandse kerken werd afgezien, als ook, dat niet een principieel advies behoorde gegeven te worden over de vraag, welke taak de Christelijke Overheid heeft op religieuze en ethisch gebied, of wat de verhouding moet wezen tusschen kerk en staat, maar het advies zich uitsluitend beperken moest tot de gewraakte woorden uit de Belijdenis. Dat het nu voor de broeders een oorzaak van vreugde is, dat na zoo langen lijdensweg dit gravamen aan de orde komt, kunnen wij verstaan. Het is uit het standpunt van de voorgeschiedenis beschouwd niet meer dan natuurlijk, dat zij blijde zijn de zaak nu ter hand te kunnen nemen.

Maar hoe natuurlijk dit ook zijn mag, het komt ons toch voor nu allermist de geschikte tijd te zijn om zulk een kwestie te behandelen, vooral haar af te handelen. En dat wel uit tweeledig oogpunt. Allereerst uit het oogpunt van den kerkelijken toestand in het algemeen; daarna ook uit het oogpunt van de kwestie zelve.

Als wij den algemeenen kerkelijken toestand beschouwen, dan moet het feit erkend, dat de kerk in zeer gededesorganiseerde staat verkeert. Het is wel waar, dat tal van mannen en vrouwen zich hebben losgemaakt van de Herv. Kerk en zich tot gemeenten gevormd hebben, die de Dordtse kerkorde hebben aangenomen, maar het feit blijft des niet te min onwiderstrekkelijk, dat een nog veel grooter aantal Gereformeerde den zich in de Hervormde kerken bevinden. Ondanks alle pogingen blijft het tot op dit moment waar, dat de oude Nederlandsche Gereformeerde kerken nog niet gereformeerd zijn. Ja dat juist, dank zij de verschillende pogingen tot reformatie, die verwarring er toe dan afnam. Wij zeggen dit niet om daarmede een oordeel uit te spreken over de actie van 1834 of die van 1886, maar constateeren een voutig het feit. En op gevaar af, dat tot ons gezegd zal worden, dat op de achtergeblevenen niet gewacht kan worden, meenen wij toch de vraag te moeten stellen, of bij de betreurenswaardige verdeeldheid tusschen broeders van één huis het nu reeds de tijd kan zijn voor de broeders in de kerken A en B, om zonder rekening te houden met het groot aantal kerken van Gereformeerde belijdenis, die nog in het Synodaal verband weggehouden, een kwestie van wijziging der belijdenis te behandelen, die niet minder het eigendom is ook van die kerken? Ja, wij stellen zelfs de vraag, of daardoor, als de tijd van hereniging gekomen is, geen moeilijkheden geschapen worden, want nie maand acht, onze volksraad in aanmerking genomen, wijziging van belijdenis een zaak van geringe beteekenis. Uit het oogpunt van de saamhoorigheid aller Gereformeerden zou het mij, en velen met mij, een oorzaak van bijdschap zijn, als de Synode der Gereformeerde kerken besluiten kon, de zaak voor als nog te laten in den toestand, waarin zij verkeert tot dat eventueel betere tijden voor de kerk in het algemeen zijn aangebroken.

Maar daarbij komt nog een tweede element, dat mij de zaak ook bedenkelijk doet voorkomen. Dit tweede element is ontleend aan den toestand, waarin de Gereformeerde kerken A en B zelve verkeeren. Allicht zullen sommigen mij als iemand, die buiten de Gereformeerde kerken staat, het recht ontzeggen daarover een oordeel te vellen. Maar waar het hier geldt een kwestie, waarvan *De Heraut* zelve verklaard heeft, dat zij ook buitenaastanden belang mag en moet inboezemen, daar acht ik mij geroepen ook op dien toestand van de kerken A en B de aandacht te vestigen om de vraag onder de oogen te zien, of voor die broeders de juiste tijd gekomen is tot oplossing van zulk een belangrijke vraagstuk. Niemand meene dus dat leedvermaak mij hierop de aandacht doet vestigen. Integendeel, ik betreur ten zeerste de groote verdeeldheid, die ook bij de Gereformeerden buiten de Hervormde kerk heerscht. Allereerst valt in het oog het nieuwe schisma, dat de vereeniging van de kerken A en B in het leven riep, de voortdurende guerrilla die van Christelijk gereformeerde zijde wordt gevoerd tegen hen, met wie zij toch zoo nauw verbon den zijn. Maar daarbij komt nu nog de verdeeldheid, die in den boezem der Gereformeerde kerken zelve wordt gevonden. De weinig nbele wijze, waarop de opleidingskwestie wordt misspeld en broeders, die feitelijk ook kerkelijk één zijn met de kerken A en B, om allerlei oorzaken, die het ons niet voegt te beoordeelen, een geheimen tegenstand doet organiseren, die voor den buitenstaander het vermoeden wekken, of niet nogmaals op een nieuwe scheuring aangezust wordt. Zoals gezegd werd, wij begroeten deze verschijnselen niet met blijdschap, omdat het ons toetschijnt, dat dit alles de belijders van éne zelfde confessie tot éne aanfilling maakt; omdat wij

meenen, dat dit alles de kracht breekt en het ideaal van eenheid aller Gereformeerden, die door God geboden is, op den achtergrond schuift voor bijzaken, waarover men zich bij goeden wil en onderling vertrouwen gemakkelijk kon verstaan. Maar deze droeve feiten samen wetigen toch zeker de vraag, of nu wel waarlijk de tijd gekomen is een gewichtige kwestie als wijziging der belijdenis te behandelen.

En eindelijk is er nog een derde moment, dat zeker ook van geen geringe beteekenis moet geacht, d. w. z. de geestelooze toestand der kerken in het algemeen. Maar daarover de volgende keer.

We stelden er prijs op, dit oordeel in zijn geheel mee te deelen. Het slot van deze bespreking dient afgewacht vóór we van repliek kunnen dienen.

Christelijke Ethiek.

Repetitorium der Christelijke Ethiek, door P. J. van Melle Nijkerk, G. F. Callenbach, 1904.

Tot de Theologische studievakken waarin, bij het examen ter toelating tot de Evangelie bediening in de Nederlandsche Hervormde Kerk, van de candidaten een zekere mate van de dreevenheid wordt geëischt, behoort ook: de Christelijke zedelee.

De Hervormde studenten aan onze openbare Universiteiten moeten die bedreevenheid opdoen deels op de daar gegeven colleges over zedekunde, deels uit de vele en velerlei werken over Ethiek.

Daarbij doen zich nu voor den student tal van moeilijkheden op.

In de eerste plaats het verschil dat metterdaad bestaat tusschen zedekunde en zedelee, waarbij de mogelijkheid bestaat, dat de akademische docent met wat op het kerkelijk examen kan worden geëischt, heel geen rekening houdt.

Vervolgens, dat de nieuwe handboeken over Ethiek, waarop de student zich ziet aangewezen, schier uitsluitend door buitenlandse geleerden geschreven, onderling zoo verschillen. In onze vaderlandsche literatuur bezitten wij tot dusver slechts de *Zedelee* van Dr. S. Hoekstra Ba, oud hoogleeraar aan het Seminarie der Doopsgezinden en aan de Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam, 3 deelen. Amsterdam, P. N. v. Kampen en Zoon, 1894, een werk van modern standpunt, dat echter, van hoeveel geleerdheid het ook getuigt, volgens de modernen zelf niet „aigelmass“ is. Nu is het zeker voor den student geen bezwaar, dat deze Handboeken in een vreemde taal zijn geschreven. Dank zij de nieuwe regeling van onze toelatingsexamina tot de Universiteit weet toch ieder akademieburger thans wel zooveel van de moderne talen, dat hij een in die talen geschreven werk zonder veel inspanning kan lezen. Wel is echter bij deze Handboeken voor den student een bezwaar het groot verschil in opvatting van de taak, het groot verschil van standpunt en van methode bij de schrijvers der Handboeken. Zij onder onze lezers, die met dergelijke literatuur bekend zijn, zullen toestemmen, dat het op 'n student niet dan verbijsterend kan werken wanneer hij zich volijverig aan de bestudeering zet van b. v. Rothe's *Theologische Ethiek*, Martensen's *Die Christliche Ethik*, La Morale van Paul Janet; *Christian Ethics* van Newman Smyth en Windt's *Ethik*.

Met allen eerbied voor een breede opvatting van de studie, zou ik dan ook geen student aanraden dezen weg te volgen.

Toch moet de wijsheid ergens vandaan gehaald.

Ten slotte is er voor den hervormden student, die bij een van de provinciale Kerkbesturen zijn propoentsexamen aflegt, nog een moeilijkheid. Zooveel besturen zooveel examinatoren in het vak van Christelijke zedelee.

Stonden nu de grenzen van dit vak maar vast, was er een communis opinio wat Christelijke zedelee is, dan was dit bezwaar zeker niet zoo groot.

Maar zoo staat het nu eenmaal niet, bij de spraakverwarring die op het gebied der Ethika nog altijd heerscht en die, ook sedert de verschijning van de Bussy's leerame *Inleiding tot de Zedekunde*, nog niet verminderde. Voeg daarbij de omstandigheid, dat in ieder provinciaal Kerkbestuur 'de examinator wisselen kan, dan begrijpt ieder, dat 'n candidaat bij het onderzoek naar zijn bedreevenheid in de Christelijke zedelee op de meest zonderlinge verrassingen moet zijn voorbereid.

Om nu bij het propoentsexamen geen ongeluk te krijgen met de Christelijke zedelee werden van ouds twee wegen gevolgd.

Een derde, die van den sprong in het duister, waarbij men het „er maar op waagde“, kan hier buiten bespreking worden gelaten.

De eerste weg was, dat men, na bij den professor college-Ethiek te hebben geloopt, en dan nog een of ander Handboek te hebben bestudeerd, naar een Kompendium greep. Tal van predikantgeneraties in de Nederlandsche Hervormde Kerk, hebben in die omstandigheid gegrepen naar de *Schets van de Christelijke Zedelee en hare geschiedenis*, door F. J. Domela Nieuwenhuis, Theol. Dr. Hoogleeraar te Amsterdam, 2de druk 1859.

Dat Prof. Nieuwenhuis Lutherisch was, kwam er minder op aan.

Later deed ook wel de *Christelijke Ethiek* van Heppie, uitgegeven door Albert Kuhnert en in 1883 vertaald door Dr. J. H. Gunning J.H., dit als Kompendium dienst.

De tweede van de bovengenoemde wegen was, dat men voor het propoentsexamen, bij een Repetitorium ging werken en zich dan door hem ook in de geheimen der Christelijke zedelee liet initiëren.

Bekwame predikanten in de Nederlandsche Herv. Kerk — ik denk hier o.a. aan Dr. Krull van Spannum — hebben zich in hun pastorie menig academieburger voor zijn kerkelijk examen „bijgewerkt“.

Als ik mij niet vergis, behoort tot hen ook Dr. J. P. van Melle te Nijkerk.

Ik maak dit althans op uit wat deze schrijft in de „Voorrede“ van zijn boek, waarvan de titel boven dit opstel staat:

„Het is, naar ik meen, geen overbodig werk dat ik doe, met het in het licht geven van dit „Repetitorium der Christelijke Ethiek“.“

„Voor zooveel ik weet, bestaat er ten onzent geen geschrift van dien aard. Een veeljarige omgang met candidaten, heeft mij geleerd, dat er wel behoefte bestaat aan een kort en volledig overzicht van al de zaken, die in de Christelijke Ethiek ter sprake komen.“

Als een Kompendium of, gelijk het zich komt aandienen, een Repetitorium der Christelijke Ethiek, en dan bepaald met het oog op de

eischen van het p. derlandsch Hervor schrift des heeren V. Het boekje dat 6 „voor het maken breidingen, om de is blank gebleven“ den uitgever Calle en papier betreft k

Wij zullen hier e den inhoud.

De *Inleiding* 35, dan de helft van h volgens van: § 1. begrip; § 3. Objt Deinite; § 6. Et mathiek en Ethiek sche Ethiek; § 8. Geschiedenis. De loopt, is nu weer geschiedenis, a. Is Geschiedenis der C. ter. In het laatste sche, Gereformeerde plaats. — Dan v Ethiek, en § 13. Ethiek.

In zijn *Algemeen* laat Van Melle, ev de verdeling in I. Het ondersch II. „Menschen en daarbij wat der zedelijk beuustijn heid; 3. zijne ge mogen; 4. gevoel; 4. zijne outerlijjk beif. — Na dus ben behandel van leg“ wordt daarna gewijd aan „mens Deze toestand is heid“, zegt Van vangen door diens zonde, die al zijn Zijn verstand is v terd; zijn smaak moet lief hebben e moet. Zijn wil is § 1: 18; 3: 20; 7. Hier volgt dan e en wel ten opzic mogens en van het Verder handelt

III. De bron en t tijk leven.

Hier wordt dan boorte en de bek de deugd en de d aanwijzing samenv.

Vervolgens wor handeld van IV: I het voerbeld van leven.

De „beteekenis behandel dan d Christus“.

Aan het eerste schrijver vier, aan zijde. Waar hij o het tweede onder schelijk zijn dit, althans door een.

Waar Van Melle Wet' handelt, spo verbindende kracht strijd daartoe t Voetius en Cocce op een drukfout.

tius en Cocceus; 80, dit zal waar „de Gereformeerde de „Adiaphora“ e de „Praecepta en C

Over de „beteel Christus“ zegt Van van Jerus hebbet begunelen, die o de eere Gods bod te stellen bij de zelfverloochening, in den dood, als is niet Hem op laatste te doen katuren.“

Ten slotte hand de middelen tot t tijk leven.

Hier hebben wij Van Melle spro 2. zelfbeheersching schap; als de alge Bij de bijzonde bicht als „uistort bezwaard hart aa ervaren persoon“.

In B. *Het Biss leer*, krijgen nu plichten een plaai

Na hier eerst o te hebben gesprok ben hoe de een in de liefde tot waarin ook de lie en waarvan de t tot maastaf strek gehandeld van t heeft tot ons sel

Eerbied, dankb zaamheid worden der liefde jigne, de schrijver den boden brengt, vi ken over den eed dag en over het om te spreken o

De liefde tot m waardering, zelf De liefde jige eerst beschouw de bijzondere betr

Wat het eerste waardering, bew naaste.

Bij de waarde liefde en naar aa de „nooddeugen“.

Bij de bewaring de zorg voor hun en tijdelijk bela straf en de oorlo

Wat het tweed de naasten in „levens“ — het s daarin wordt ge hen die met on telden staat en hooren.